

به نام خدا

عنوان :

اثرات اقتصادی، اجتماعی کسب و کارهای کوچک زنان روستایی (RWSE,s) در استان لرستان

نویسنده گان:

دکتر حشمت اله سعدی

استادیار دانشکده کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا (گروه ترویج و آموزش کشاورزی)

Hsaadi48@yahoo.com

تلفن ۰۹۱۲۲۱۰۷۸۶۳

کد پستی دانشکده کشاورزی ۶۵۱۷۸۳۳۱۳۱

جیران چام چام

دانشجوی ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا

jacchamcham@yahoo.com

تلفن ۰۹۱۸۹۶۶۳۹۷۹

نوع پژوهش: پیمایشی (میدانی)

محل تحقیق: استان لرستان

تاریخ انجام تحقیق: ۱۳۸۸

چکیده

توسعه کسب و کارهای کوچک (SE,s) در جامعه روستایی علاوه بر کنترل بیکاری و ایجاد اشتغال می تواند به افزایش اعتماد به نفس، خوداتکایی و نهایتاً توانمند شدن جامعه روستایی منجر شود. در مطالعه حاضر که به صورت پیمایشی انجام شده است، اثرات (SE,s) بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی زنان روستایی استان لرستان بررسی و تحلیل شده است. مطالعه حاضر به شیوه پیمایشی (survey research) انجام شده و از نظر هدف در زمره تحقیقات کاربردی است. جامعه آماری تحقیق مجموع زنان روستایی است که در این استان در زمینه (SE,s) فعالیت داشته و فهرست اسامی آن ها در اختیار سازمان جهادکشاورزی استان لرستان قرار داشته است. جامعه آماری تحقیق (۶۳ نفر) به صورت تمام شماری مورد بررسی قرار گرفته اند. گردآوری داده ها با استفاده از روش مصاحبه ساختارمند، پرسشنامه و مشاهده در طول سه ماه در سال ۱۳۸۸ صورت پذیرفته است. پرسشنامه تحقیق بر اساس پیش نگاهشته ها تدوین و دقت شاخص ها و گویه های آن یا روایی صوری (Face Validity) توسط متخصصان فن و کارشناسان جهادکشاورزی استان لرستان مورد تأیید قرار گرفته است. برای بررسی پایایی ابزار تحقیق (Reliability) پرسشنامه در اختیار تعدادی از زنان روستایی درگیر در (SE,s) قرار گرفت و نتایج آن بررسی و الفای کرونباخ آن محاسبه گردید. این مقیاس برای بخش های مختلف ابزار تحقیق از ۰/۷۸ تا ۰/۸۲ متغیر بود که با توجه به مستندات آماری رقم قابل قبولی است. نتایج تحقیق نشان داد علاقه به کار و تلاش، کمک به اقتصاد خانواده و علاقه مندی به شغل مورد نظر مهمترین دلیل گرایش زنان روستایی به سمت SE,s می باشد. مهمترین نقش SE,s احساس مفید بودن و دستیابی به اعتماد به نفس برای رو به رو شدن با مسائل است. بر اساس نتایج به دست آمده مهمترین مشکل زنان روستایی تامین سرمایه است ضمن این که رضامندی زنان روستایی از میزان حمایت دستگاه های اجرایی بسیار کم است. در پایان با توجه به نتایج توصیه هایی ارائه شده است.

کلید واژه: کسب و کار کوچک (SE,s)، زنان روستایی، استان لرستان، ترویج زنان روستایی، کارآفرینی

بیکاری از مهمترین خصوصیات کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران است (قره باغیان، ۱۳۸۲). شاخص های چون رشد اقتصادی، تورم، توزیع درآمد و فقر همبستگی کاملی با میزان اشتغال و بیکاری در یک جامعه دارند ()، برخی را اعتقاد بر این است که افزایش نرخ اشتغال یکی از شاخص ها کارآمدی دولت هاست. بر این اساس در سراسر جهان راهبردهای مختلفی برای توسعه اشتغال به کار گرفته می شود. ایجاد کسب و کارهای کوچک (SEs)^۱ یکی از راهکارهایی است که در سال های اخیر مورد توجه دولتمردان کشورهای مختلف قرار گرفته است. در این رهیافت کارفرما که در موارد بسیاری کارآفرین است در محیط زندگی خود با استفاده از امکانات در دسترس اقدام به کسب و کار نموده و برای خود و گاهی سایر افراد خانواده ایجاد اشتغال می کند. (Simeon & et al, 2009). البته ممکن است میزان اشتغال زایی کسب و کارهای کوچک تا ۵۰ نفر نیز افزایش یابد (Cunbult & hicusenmisz, 2009). امروزه این راهکار هم از نظر اشتغال زایی و هم به خاطر نوآوری هایی که در عرضه محصولات و خدمات صورت می دهد به یکی از بخش های حیاتی اقتصادی کشورهای جهان تبدیل شده و مانند عصر پیش از انقلاب صنعتی جای خود را میان مردم باز کرده است. از دیدگاه اقتصادی، SEs ابزاری است برای رشد اقتصادی و اجتماعی است و می تواند در کاهش نرخ بیکاری و ایجاد فرصت های جدید برای اشتغال موثر باشد. در حال حاضر اقتصاد برخی از کشورها همچون ترکیه و ایتالیا مبتنی بر SEs است. در کشور ترکیه ۹۰ درصد کالاهایی تولیدی محصول کسب و کارهای کوچک است (Cunbult & hicusenmisz, 2009). همچنین حداقل ۳۳ درصد نیروی کار کشور کنیا در فعالیت های اقتصادی کوچک فعالیت دارند. این میزان نیروی کار ۱۳ درصد درآمد ملی کشور را ایجاد می نمایند (Lisa, 2006).

در ساماندهی SEs در دنیا زنان و مردان سهم بالایی ایفاء می نمایند، اما به ویژه در جوامع کوچک و توسعه نیافته تر، این شیوه اشتغال زایی بیشتر با استقبال زنان روبرو شده است. با توجه به ضرورت مشارکت زنان در عرصه های اقتصادی این رهیافت به عنوان ابزاری برای پاسخگویی به این ضرورت مورد استفاده قرار گرفته است. افزایش فرصت های شغلی برای زنان در خارج از خانواده، عموماً از نقطه نظر توسعه اقتصادی نقطه مثبتی تلقی می شود. زیرا اولاً درآمد ناشی از اشتغال و دریافت دستمزد، استانداردهای زندگی فرد شاغل را افزایش می دهد، مضاف بر این که ممکن است استاندارد زندگی سایر افراد خانواده افزایش یابد. دوماً کسب درآمد ناشی از اشتغال می تواند امکان سرمایه گذاری را برای زنان فراهم سازد (بکر و لوییس ، ۱۹۷۳).

بالا بودن نرخ رشد بیکاری پنهان و آشکار در جامعه روستایی در مقایسه با جامعه شهری از یک طرف و عدم امکان سرمایه گذاری گسترده برای توسعه صنایع بزرگ از طرف دیگر، دولتمردان را به گسترش SEs در جوامع روستایی وادار نموده است. در حالی است که ایجاد اشتغال در جامعه روستایی به یک مشکل حاد بدل شده است، مشاغل کوچک روستایی توانسته اند زمینه ایجاد اشتغال

¹ -Small Enterprises

و ماندگاری در جامعه روستایی را در فعالیت های کشاورزی و غیرکشاورزی فراهم ساخته و نوعی امید و شادابی را به جامعه هدف ارزانی دارد، این مساله با استقبال متخصصان توسعه روستایی نیز روبرو شده است، به گونه ای که برخی متخصصان توسعه کسب و کارهای غیر کشاورزی در محیط روستایی را مهمترین راهکار توسعه روستایی در جهان سوم می دانند (gibosen and Olivia, 2006). چرا که می تواند درآمد روستائیان را تا ۳۵ درصد افزایش دهد. (reardon, 1997Haggblade et al, 2007).

زنان روستایی نخستین گروهی هستند که از کسب و کارهای کوچک استقبال نموده اند. اشتغال زنان روستایی می تواند ضمن ارتقاء سطح درآمد خانوار میل به مانگاری خانوار روستایی در روستا را افزایش دهد. در چنین شرایطی گرایش به سمت مشاغل خرد از جمله کسب و کار خانگی، کسب و کار کوچک و متوسط و مشاغل روستایی برای زنان روستایی می تواند بسیار راهگشا باشد. موضوع اشتغال زن روستایی از جنبه ای دیگر قابل بررسی است. امروزه همپای جامعه شهری، انواع وسائل زندگی با هدف ایجاد آسایش و رفاه وارد زندگی روستایی شده است. در کنار این پدیده تکنولوژی های کشاورزی هم رشد فزاینده داشته و زن روستایی نیاز کمتری به فعالیت در مزرعه دارد، در چنین شرایطی نبودن اشتغال خارج از منزل به ویژه برای قشر جوان سردرگمی و اتلاف وقت به دنبال خواهد داشت. می توان گفت در شرایط فعلی بدون توجه به اشتغال زن روستایی و جستجوی اشتغالاتی متناسب با نیازهای استراتژیک آن ها، زن روستایی نقشی مصرف کننده خواهد داشت (داورخانی، ۱۳۸۵).

گرایش زنان روستایی به خصوص در سال های اخیر به کسب و کارهای کوچک (RWSEs)^۱ افزایش یافته است. رونق و شکوفایی RWSEs رشد و ترقی خانواده روستایی را در پی خواهد داشت. RWSEs موجب کاهش نشت اقتصادی محلی به مناطق دیگر می شود و افراد محلی خودشان در منطقه خودشان کار می کنند و از نظر استخدامی خودکفایی به وجود می آید و رشد اقتصادی محلی پایدار تسهیل می شود. به این ترتیب پتانسیلی برای ترویج کسب و کارهایی که فرصت های اشتغال محلی یا بومی خلق می کنند به وجود می آید. امروزه در کشور چین خانه های روستایی به نحوی دکوربندی می شوند که زنان روستایی بتوانند در بخشی از خانه به کسب و کار بپردازند. امروزه توسعه کسب و کارهای کوچک برای اشتغال جامعه روستایی با هدف کسب درآمد و فعالیت اقتصادی خارج از چارچوب امور معمول کشاورزی، راهبردی است که در همه جای دنیا از جمله ایران مورد توجه قرار گرفته است. البته به لحاظ نظری اهمیت کسب و کارهای کوچک و متوسط مورد پذیرش عموم صاحب نظران توسعه روستایی قرار گرفته اما بسیاری از کشور ها قادر به ایجاد زیرساخت ها بپای توسعه مشاغل درآمد زا برای روستائیان نیستند (gibosen & Olivia, 2009). توسعه کسب و کارهای کوچک زنان روستایی در ایران بی تردید می تواند میزان بیکاری را کاهش دهد و از هزینه هایی که دولت صرف ایجاد شغل می کند بکاهد. گرچه تاکنون مطالعات جامعی

¹ - Rural Women Smal Enterprise

در این خصوص صورت پذیرفته است. با وجود این نتایج مطالعات پراکنده حاکی از موفقیت RWSEs در توانمندسازی زنان روستایی دارد. بخشی از مطالعات به اثرات اقتصادی این گونه مشاغل اشاره نموده و در مقابل مطالعاتی وجود دارد که نشان می دهد RWSEs اثرات اجتماعی و روانی بالای روی زنان روستایی داشته است. بدون شک اشتغال زن روستایی به ارتقاء سطح زندگی خانوار روستایی منجر می شود (داورخانی، ۱۳۸۵). زنان روستایی با اتکاء به درآمدهائی که از دسترنج خود به دست می آورند، احساس استقلال مالی نسبی نموده و توانمندی می نمایند (کتابی و همکاران، ۱۳۸۲). تغییر رفتارهای اقتصادی زنان، کمک به رشد اقتصادی خانوار، ارتقاء نقش و پایگاه اجتماعی زنان سرپرست خانوار و افزایش اعتماد به نفس و عزت نفس زنان سرپرست خانوار از نتایج اجرای اجرای طرح ایجاد مشاغل خرد برای زنان روستایی است. (انجذاب و همکاران، ۱۳۸۲). بررسی عرب مازار و سعدی (۱۳۸۴) در خصوص تسهیلات بانک کشاورزی به کسب و کارهای کوچک روستایی نشان داد، اجرای طرح های اشتغال زای روستایی میزان پس انداز کارآفرینان روستایی را که عمدتاً از زنان سرپرست خانوار هستند را افزایش داده است. این طرح ها ضمن بهبود وضعیت اقتصادی زنان روستایی خودباوری و اعتماد به نفس را در جامعه هدف ایجاد نموده است.

بر اساس مطالعات انجام شده در چین با اشتغال زنان میل به کنترل جمعیت و کاهش تعصب جنسیتی زیاد شده است (گرین هاق و همکاران، ۲۰۰۴). گرچه تفاوت در دستمزد زنان و مردان روستایی حتی در مشاغل مشابه کاملاً مشهود است. سرمایه گذاری در RWSEs با هدف ایجاد اشتغال و توانمند سازی به ویژه از این جهت حائز اهمیت است که بیشتر بر زندگی زنان روستایی متوسط و فقیر جامعه تاثیر می گذارد به عبارتی گسترش اشتغال خرد زنان روستایی در چارچوب فقرزدایی طبقات پائین جامعه روستایی قابل توجیه است، درآمد بالای خانوار روستایی اشتغال خانوادگی در کشاورزی را افزایش و میل به به فعالیت اقتصادی خارج از کشاورزی را محدود می سازد. اگر اوال (۱۹۹۸) زمین را مهمترین عامل در بالا بودن وضعیت خانوار زن روستایی می داند. به این ترتیب میل خانوارهایی که سطح زراعی بالایی دارن به انجام امور اقتصادی خارج از بخش کشاورزی کم است. در مقابل میل توده های روستایی کم درآمد به اشتغال کوچک بیشتر است. مطالعات بردیگو و اسکوبار (۲۰۰۱) نیز نشان داد بین فقر روستایی و گرایش به فعالیت های اقتصادی غیر کشاورزی رابطه معکوس وجود دارد. به این ترتیب RWSEs مکانیزمی برای توانمندسازی توده های فقیر روستایی است. مطالعات خواجه نوری (۱۳۸۴) در ایران نیز این نتیجه را تأیید می کند.

کرول و همکاران (۱۹۸۷) دریافت در خانواده هایی که زنان فعالیت اقتصادی دارند تمایل بی چون و چرا به فرمانبرداری از خانواده شوهر کمتر است و زنان به عزت نفس می رسند. مطالعه لی (۱۹۹۵) نشان داد زنان شاغل در مشاغل روستایی بخشی از دستمزد خود را به خانواده ها منتقل می کنند. این مهم می تواند برای ان ها ایجاد غرور نموده و از این مشارکت مالی احساس لذت می برند. نظر به عمر کوتاه شکل گیری کسب و کارهای کوچک زنان روستایی به صورت علمی و نظام مند در ایران، سئوالات بسیاری در خصوص چیستی و چرایی آن وجود دارد. اساساً این شیوه کسب و کار

چه اثرات اقتصادی و اجتماعی بر خانوار روستایی داشته است؟ نقش آن در میل به ماندگاری خانوارها در روستا چقدر بوده است؟ مشکلات زنان درگیر در کسب و کارهای کوچک کدام است؟ سهم SES در اشتغال در کشور چقدر است؟ و ... مطالعه حاضر با هدف پاسخگویی به این سؤالات و سؤالات مشابه در سطح استان لرستان انجام خواهد شد. بر این اساس برخی از اهداف تحقیق عبارتند از:

۱. بررسی ویژگی های فردی و اقتصادی زنان روستایی فعال در SES
۲. بررسی علل گرایش زنان روستایی به SES
۳. بررسی نقش RWSEs در بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانوار
۴. بررسی همکاری سازمان های اجرایی با زنان روستایی در شکل گیری کسب و کارهای کوچک
۵. تحلیل موانع و مشکلات زنان روستایی در زمینه مشاغل خرد روستایی

روش پژوهش و سنجش داده ها

این پژوهش از نظر ماهیت از نوع پژوهش های کمی و از نظر هدف در زمره تحقیقات کاربردی است که به روش توصیفی-همبستگی و بر پایه راهبرد پیمایش^۱ انجام خواهد پذیرفت. گردآوری داده ها با استفاده از روش مصاحبه ساختارمند، پرسشنامه، مشاهدات و پژوهش های میدانی صورت می پذیرد. بر اساس پیشینه نگاشته های تحقیق پرسشنامه تدوین و روایی ظاهری^۲ آن توسط گروهی از متخصصان علوم اقتصادی، جامعه شناسی، ترویج و توسعه کشاورزی بررسی خواهد شد. بدیهی برای سنجش پایایی آن نیز از آلفای کرونباخ استفاده می شود. در تحقیقاتی که با راهبرد پیمایش انجام می شود محقق با انتخاب و مطالعه نمونه های منتخب از جامعه فراوانی، توزیع و روابط بین متغیرها را مورد نقد و بررسی قرار می دهد. در این نوع تحقیق محقق با تجزیه و تحلیل اطلاعات بدست آمده از نمونه ها خصایص جامعه تعریف شده را استنباط می نماید.

واحد تحلیل در پژوهش حاضر سازمان دهنده و مدیر کسب و کار است. به بیان ساده تر از هر واحد کسب و کار کوچک، مدیر واحد به عنوان واحد تحلیل شناسایی و نظرات آن ها بررسی خواهد شد. جامعه آماری تحقیق مجموعه زنان روستایی است که به صورت نظام مند کسب و کاری را با هدف کسب درآمد و اشتغال در سطح استان لرستان راه اندازی نموده اند. این زنان در حال حاضر زیر نظر سازمان هایی چون کمیته امداد امام خمینی (ره)، بانک کشاورزی، سازمان جهاد کشاورزی و ... فعالیت دارند. با استفاده از فرمول کوکران و با به کار گیری روش های نمونه گیری تعدادی از این افراد به عنوان نمونه انتخاب می شوند.

با توجه به آنچه در ذیل اهداف و فرضیات تحقیق آمده است، در این مطالعه اثرات اقتصادی، اثرات اجتماعی، میزان رضامندی از کسب و کار، ویژگی های فردی و ... مورد سنجش و بررسی قرار

¹ - survey research

² - face validity

گرفته، روابط آن‌ها تحلیل می‌شود. برای سنجش داده‌های کمی (میزان درآمد و ویژگی‌های فردی و ...) از سئوالاتی که روایی و پایایی آن مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت استفاده شد. برای سنجش داده‌های کیفی و رتبه‌ای (میزان رضامندی و اثرات اجتماعی) از طیف لیکرت در قالب چندین گویه بهره گرفته خواهد شد. در تحلیل داده‌ها متناسب با سطح اندازه‌گیری متغیرها (اسمی، رتبه‌ای، فاصله‌ای و نسبی) و در چارچوب اهداف و فرضیات پژوهش از روش‌های مختلف آماری استفاده خواهد شد. در بخش توصیف اطلاعات از آماره‌های توصیفی مثل فراوانی، درصد، میانه، مد، انحراف معیار، واریانس، میانگین، ضریب تغییر و موارد دیگر بهره گرفته خواهد شد. همچنین به منظور مطالعه میزان ارتباط متغیرها باهم (مثلاً ارتباط سن، تحصیلات و میزان رضامندی از کسب و کار) از ضرائب همبستگی و برای بررسی تفاوت گروه‌ها از آزمون‌های آماری من ویت نیو و کروسکال والیس استفاده خواهد شد. روش‌های پیشرفته آماری همچون تحلیل عاملی (برای شناسایی کارکردهای اصلی)، تحلیل مسیر، رگرسیون چندمتغیره نیز در تحلیل داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت. موارد فوق با بهره‌گیری از نرم افزار spss/17 انجام خواهد شد.

نتایج تحقیق

هدف اول: ویژگی‌های فردی و اقتصادی زنان روستائی فعال در کسب و کار کوچک (SEs) داده‌های گردآوری شده نشان می‌دهد، سن زنان شاغل در کسب و کارهای کوچک در استان لرستان از ۲۲ تا ۶۳ سال متغیر است (میانگین ۳۸ سال با انحراف معیار ۱۰,۷۵ سال). بیشترین فراوانی مربوط به زنانی است که سن آن‌ها بین ۳۰ تا ۴۰ سال است (۳۲,۸ درصد). ۲۶,۴ درصد زنان مورد مطالعه سواد ندارند، این در حالی است که تحصیلات ۵۰,۹۰ درصد ابتدائی، ۹,۴ درصد در حد راهنمایی است. ۷,۵ درصد دیپلم داشته و ۵,۷ درصد نیز تحصیلاتی بالاتر از دیپلم در رشته‌های مختلف دارند. ۱۳,۲ درصد زنان علاقه مند به کسب و کار کوچک، مجرد هستند، به همین میزان مطلقه یا شوهر مرده بوده و ۷۳,۶ درصد همسر دارند. همسران زنان مورد بررسی عمدتاً در حوزه کشاورزی فعالیت دارند، تنها ۴ درصد نمونه‌ها دارای همسر کارمند هستند، ضمن اینکه حدود ۱۰ درصد آن‌ها، همسرانشان فعالیت اقتصادی نداشته و بیکار بوده‌اند. زنان متأهل از ۱ تا ۹ فرزند دارند (میانگین ۳,۵ با انحراف معیار ۲,۶). از مجموع زنان مورد بررسی ۲۱ درصد سرپرست خانوار هستند و تامین هزینه‌های زندگی بر عهده آن‌هاست، مابقی صرفاً برای کمک به اقتصاد خانواده فعالیت دارند. درآمد خانواده براساس اطلاعات موجود از ۲۰۰ هزار ریال تا ۳ میلیون ریال متغیر است. نیمی از افراد مورد مطالعه در آموزش‌های مربوط به شغل خود شرکت نموده‌اند. ۸۰,۸ درصد افراد شرکت‌کننده نقش آموزش را در افزایش مهارت شغلی خود مثبت تلقی نموده‌اند که حاکی از اثر آموزش بر افزایش سطح اشتغال در فعالیت‌های اقتصادی است.

هدف دوم: بررسی علل گرایش زنان روستائی به کسب و کار کوچک (SEs)

جدول (۱) عوامل موثر بر گرایش زنان روستایی به کسب و کارهای کوچک را بر حسب اولویت نشان می دهد. برای اولویت بندی گویه ها از ضریب تغییر^۱ استفاده شده است. آن گونه که جدول (۱) نشان می دهد، علاقه به کار و تلاش (میانگین رتبه ای ۴,۴۸۰ و ضریب تغییر برابر ۰/۱۴۷) و کمک اقتصاد خانواد (میانگین رتبه ای ۴,۶۱ و ضریب تغییر ۰,۱۵۷)، مهمترین علل گرایش زنان روستائی استان لرستان به ساماندهی کسب و کار کوچک بوده است. بدون شک کسب درآمد و کمک اقتصاد خانه یکی از مهمترین دلایل توسعه کسب و کارهای کوچک در سراسر جهان است. داده های جدول همچنین حاکی از این است که تشویق دیگران (میانگین رتبه ای ۳,۶ و ضریب تغییر ۰,۳۵۶) و نیز صرفا کسب تجربه (میانگین ۳,۷ و ضریب تغییر ۰,۳۵۹) سهم کمی در گرایش زنان به کسب و کار در مقایسه با سایر عوامل دارد. البته مروری بر میانگین رتبه ای نظرات زنان نشان می دهد، در مجموع عوامل مختلفی که به صورت یک بسته دلایل خودنمائی می کند باعث گرایش زنان به حرفه و کسب و کار شده است. (میانگین رتبه ای بیش از ۳,۵)

جدول (۱): عوامل موثر بر گرایش زنان روستائی استان لرستان به کسب و کارهای کوچک

اولویت	CV	انحراف معیار	میانگین	عوامل موثر بر گرایش زنان به کسب و کار
۱	۰,۱۴۷	۰,۶۵۸	4.84	علاقه به کاروتلاش
۲	۰,۱۵۷	۰,۷۲۳	۴,۶۱۰	کمک به اقتصاد خانواده
۳	۰,۲۱۹	۰,۸۷۲	۳,۹۸۰	علاقه مندی به شغل مورد نظر
۴	۰,۲۳۵	۰,۹۹۹	۴,۲۶۰	علاقه به استقلال مالی
۵	۰,۲۴۳	۱,۰۶۹	۴,۴۰۰	فقر مالی و ضرورت حمایت از همسر
۶	۰,۲۶۳	۱,۱۴۸	۴,۳۷۰	کسب درآمد
۷	۰,۲۷۲	۱,۰۸۲	۳,۹۸۰	علاقه مند به فعالیت های اجتماعی
۸	۰,۲۹۷	۱,۱۳۶	۳,۸۳۰	ایجاد سرگرمی
۹	۰,۲۹۸	۱,۱۴۸	۳,۸۵۰	علاقه خانواده به کار کردن من
۱۰	۰,۳۱۲	۱,۱۰۱	۳,۵۳۰	به دست آوردن موقعیت اجتماعی بین خانواده وفامیل
۱۱	۰,۳۵۶	۱,۲۸۰	۳,۶۰۰	تشویق دوستان و همسایگان
۱۲	۰,۳۵۹	۱,۳۳۳	۳,۷۰۰	کسب تجربه و تخصص

خیلی زیاد=۵ زیاد=۴ تاحدی=۳ کم=۲ خیلی کم=۱

هدف سوم: بررسی نقش کسب و کار کوچک در بهبود وضع اقتصادی، اجتماعی خانوارها داده های جدول (۲) حاکی است زنان روستائی استان لرستان با راه اندازی کسب و کارهای کوچک، تا حد زیادی به اهداف خود دست یافته اند، بالابودن میانگین رتبه ای دیدگاه ها از یک طرف نشان از رضامندی زنان از نتایج کار دارد، اما انحراف معیار بالا حکایت از پراکندگی نظرات آنان درخصوص عملکرد کسب و کار کوچک دارد. آنگونه که جدول فوق الذکر نشان می دهد، بهترین اثر کسب و کار کوچک در جامعه مورد بررسی احساس مفید بودن برای جامعه و خود است (میانگین رتبه

¹ - Coefficient of variation

ای ۴,۳۱۰ و ضریب تغییر ۰,۱۸۵). کسب اعتماد به نفس (میانگین رتبه ای ۴,۰۴۰ و ضریب تغییر ۰,۲۲۰) نیز از جمله نتایج مثبت کسب و کار کوچک است. با توجه به یافته های فوق به نظر می رسد در منطقه مورد مطالعه، فعالیت زنان روستایی در قالب کسب و کار کوچک بیشتر اثر روانی و اجتماعی داشته است. مطالعه عرب مازار و سعدی (۱۳۸۴) نیز این مساله را تأیید می کند. در مقابل درگیر شدن در فعالیت های اقتصادی، درآمد زیادی برای آن ها، به گونه ای که امکان پس انداز داشته باشند، نداشته است (میانگین رتبه ای ۳,۸۰۰ و ضریب تغییر ۰,۳۵۶). درآمد حاصل از طرح اشتغال زای زنان روستایی حتی به گونه ای نیست که آن ها بتوانند در فعالیت های اقتصادی روستا مشارکت جدی تری نمایند.

جدول (۲): اثرات اقتصادی، اجتماعی اشتغال زنان روستایی به کسب و کارهای کوچک

رتبه	CV	انحراف معیار	میانگین	اثرات کسب و کارهای کوچک
۱	۰,۱۸۵	۰,۷۹۶	۴,۳۱۰	احساس مفید بودن برای خود و جامعه
۲	۰,۲۰۸	۰,۸۶۶	۴,۱۶۰	سرگرمی و استفاده از وقت
۳	۰,۲۲۰	۰,۸۸۹	۴,۰۴۰	پیدا کردن اعتماد به نفس
۴	۰,۲۲۵	۰,۹۹۶	۳,۹۱۰	احساس رضایت از زندگی
۵	۰,۲۶۳	۱,۱۱۷	۴,۲۴۰	رسیدن به استقلال مالی
۶	۰,۲۶۷	۰,۹۹۵	۳,۷۳۰	کسب تجربه و تخصص
۷	۰,۲۷۵	۱,۰۴۱	۳,۷۹۰	بالا رفتن آگاهی و اطلاعات تخصصی
۸	۰,۲۸۷	۱,۱۷۰	۴,۰۸۰	بالا بردن درآمد خانوار و افزایش قدرت خرید
۹	۰,۲۸۹	۱,۰۷۱	۳,۷۱۰	شناخت بیشتر جامعه و محیط
۱۰	۰,۲۹۱	۱,۰۲۳	۳,۵۱۰	به دست آوردن موقعیت اجتماعی بین خانواده و فامیل
۱۱	۰,۲۹۷	۱,۱۴۶	۳,۸۶۰	رضایت همسر از وضعیت شغلی زن روستایی
۱۲	۰,۲۹۹	۱,۱۷۱	۳,۹۱۰	رضایت فرزندان از شرایط شغلی زن روستایی
۱۳	۰,۳۳۳	۱,۲۷۷	۳,۸۳۰	توانایی کمک به هم روستایی ها و سایر زنان
۱۴	۰,۳۵۶	۱,۳۵۴	۳,۸۰۰	امکان پس انداز
۱۵	۰,۳۶۰	۱,۲۷۲	۳,۵۳۰	آشنا شدن با افراد مهم و موثر

خیلی زیاد=۵ زیاد=۴ تا حدی=۳ کم=۲ خیلی کم=۱

هدف چهارم: بررسی نحوه همکاری سازمان های مختلف در ساماندهی کسب و کارهای کوچک زنان روستایی

زنان روستایی از نحوه ی همکاری سازمان ها و دستگاه های اجرایی در ساماندهی کسب و کار کوچک روستایی رضایت چندانی ندارند، پائین بودن میانگین رتبه ای گزینه ها نشان می دهد، در این خصوص نارضایتی در حد بالایی است. این در حالی است که اساسا ساماندهی مشاغل جدید در جامعه روستایی نیاز به حمایت و پشتیبانی دستگاه های اجرایی دارد. کمترین رضایت که البته می توان گفت بزرگترین مشکل کارآفرینان زن روستایی نیز می باشد، در خصوص بازاریابی محصولات و

خدمات تولیدی است (میانگین رتبه ای ۱,۸۷ و ضریب تغییر ۰,۹۳۴)، تامین سرمایه، همکاری در اخذ مجوزهای لازم و همکاری در تامین تسهیلات از مهمترین چالش هایی است که هر زن روستائی با آن روبرو است و اتفاقاً کمترین حمایت را داشته اند. البته زنان روستائی تا حدی از همکاری دستگاه ها اجرائی در انتخاب محل مناسب برای فعالیت (میانگین رتبه ای ۲,۱۶۰ و ضریب تغییر ۰,۷۳۸) رضایت دارند و نارضایتی آن ها از سایر زمینه هایی که می توان از حمایت دستگاه های اجرائی استفاده نمود کاملاً مشهود است.

جدول (۳): بررسی میزان همکاری دستگاه های اجرائی با زنان روستائی در ساماندهی کسب و کارهای کوچک

رتبه	CV	انحراف معیار	میانگین رتبه ای	زمینه همکاری سازمان ها
1	0.738	1.595	2.160	انتخاب محل کار
2	0.778	1.409	1.810	ارائه آموزش تخصصی
3	0.794	1.485	1.870	تامین کارشناس و نظارت
4	0.805	1.626	2.020	خرید ادوات و لوازم
5	0.807	1.598	1.980	ارائه آموزش توجیهی
6	0.846	1.548	1.830	تامین نهاده ها و ابزار مورد نیاز در فرآیند کار مورد نظر
7	0.861	1.446	1.680	معرفی به بانک دریافت وام و تسهیلات
8	0.887	1.756	1.980	تامین سرمایه اولیه
9	0.913	1.434	1.570	اخذ مجوز فعالیت
10	0.934	1.746	1.870	بازاریابی و بازاریابی

هیچ = ۰

کم = ۱

متوسط = ۲

زیاد = ۳

هدف پنجم: بررسی موانع اشتغال زنان روستائی

زنان روستائی می تواند دوشادوش مردان روستائی در فعالیت های کشاورزی و اقتصادی حضور داشته باشند، منوط به اینکه فرصت ها و زمینه های لازم برای آن ها فراهم گردد. آنگونه که جدول (۴) نشان می دهد، نداشتن سرمایه (میانگین رتبه ای ۴,۵۸۰ و ضریب تغییر ۰,۲۰۹) مهمترین مشکل و مانع در توسعه اشتغال در مناطق روستائی برای زنان است. نبود یک سازمان متولی و عدم حمایت جدی دستگاه های اجرائی دومین مشکلی است که در این خصوص خود نمائی می کند (میانگین رتبه ای ۴,۲۲ و ضریب تغییر ۰,۲۵۰). به این موارد باید عدم حمایت موسسات مالی از زنان به دلایل مختلف را نیز اضافه نمود. در مقابل بر خلاف تصور عامه مواردی چون عدم رضایت اعضا خانواده بخصوص شوهران (میانگین رتبه ای ۲,۸۷۰ و ضریب تغییر ۰,۵۸۶) و نیز ویژگی های فردی و ناتوانی های جسمی سهمی در عدم فعالیت زنان روستائی ندارد. به بیان دیگر فعالیت های اقتصادی زنان روستا در شرایط کنونی بیشتر ریشه در مشکلات برنامه ریزی و هماهنگی دستگاه های اجرایی دارد تا مسائل فرهنگی.

جدول (۴): موانع اشتغال زنان روستائی

رتبه	CV	انحراف معیار	میانگین رتبه ای	موانع اشتغال
1	0.209	0.957	4.580	نداشتن سرمایه
2	0.250	1.055	4.220	عدم حمایت های اولیه سازمان ها

3	0.265	1.137	4.290	عدم حمایت بانک ها و موسسات مالی زنان
4	0.266	1.059	3.980	نبود شغل متناسب با زنان روستائی
5	0.411	1.184	2.880	حجم بالای فعالیت های منزل
6	0.452	1.540	3.410	نبود شرایط مناسب فرهنگی
7	0.482	1.509	3.130	بی سوادی
8	0.496	1.324	2.670	تعداد زیاد بچه
9	0.497	1.562	3.140	بالا رفتن سن (ناتوانی های جسمانی)
10	0.586	1.681	2.870	عدم رضایت شوهر

خیلی زیاد=۵ زیاد=۴ تاحدی=۳ کم=۲ خیلی کم=۱

نتیجه گیری و پیشنهاد

مشاغل خرد در سطح روستا در قالب فعالیت های کشاورزی و غیر کشاورزی مورد توجه زنان روستائی است و نوعی منبع درآمد برای آنان محسوب می شود. با توجه به امکانات و معلومات زنان روستائی اکثر گرایش آن ها به مشاغل کشاورزی معطوف است این در حالی است که تاکید زیادی در راه اندازی مشاغل غیر کشاورزی در روستا صورت می گیرد.

مشغول بودن زنان روستائی به فعالیت های کسب و کار کوچک پیامدهای مثبتی در زندگی آن ها داشته از جمله سبب افزایش روحیه ی خودباوری، اعتماد به نفس و احساس رضایت از زندگی شده است. با این حال درآمد حاصل از این فعالیت ها نسبت به زحماتی که زنان روستائی در این راستا متحمل می شوند بسیار کم بوده به طوری که زنان روستائی درآمد حاصل از این فعالیت ها را کمتر از میزان مورد انتظار تصور کرده اند. با توجه به پیامدها و تاثیراتی که کسب و کار کوچک در وضع زندگی اجتماعی، اقتصادی زنان روستائی دارد، سازمان های متولی آنچنان که باید حمایت های لازم را در زمینه های مورد نیاز برای توسعه این مشاغل به عمل نمی آورد، با این حال این سازمان ها از جمله جهاد کشاورزی، بانک کشاورزی، صندوق محلی زنان و... با ارائه تسهیلاتی به زنان روستائی تا حدودی موجبات فعالیت آن ها را در این عرصه فراهم آورده اند.

مشکلات سرراه زنان روستائی اکثر نبود سرمایه اولیه و عدم حمایت های اولیه سازمان هاست که این امر باز هم به چگونگی حمایت سازمان های متولی برمی گردد. یکی از مشکلات مهم زنان روستائی در رابطه با بازاریابی محصولات است که به نوعی فعالیت های زنان را در عرصه های کسب و کار کوچک را بسیار تحت تاثیر گذاشته و زمینه های دلسردی آن ها را فراهم می سازد، بنابراین رسیدن به این مقوله باید در راس برنامه ریزی های موسسات حمایت کننده قرار گیرد.

با توجه به آنچه گذشت، توسعه مشاغل کوچک روستایی برای زنان می تواند کمک موثری به توسعه جامع روستایی در ایران نماید. این استراتژی امروزه در بسیاری از کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته با استقبال روبرو شده است. البته موفقیت در این راهبرد نیازمند برطرف نموده چالش ها و مشکلاتی است که در این رابطه وجود دارد. لذا با عنایت به مدل (۱) پیشنهاد می شود:

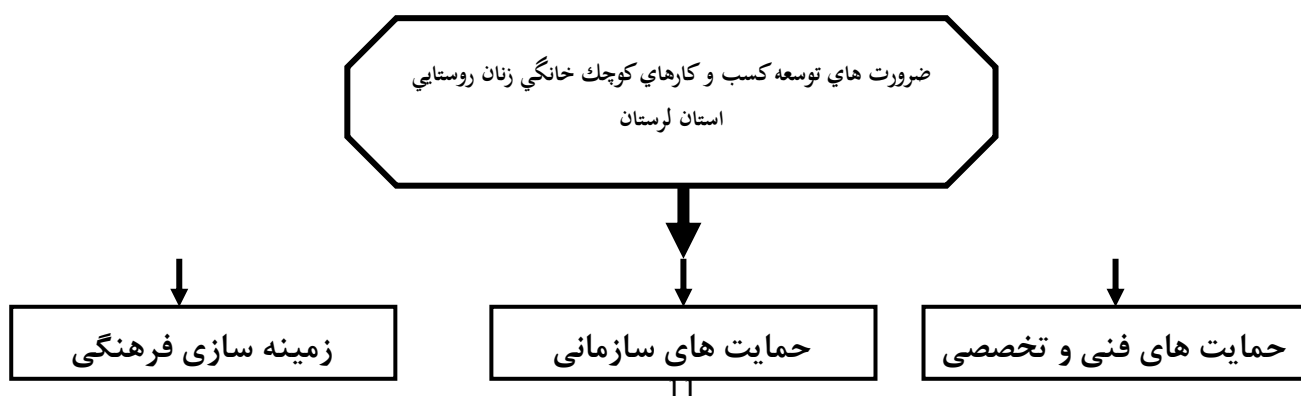
— جا انداختن کسب و کار کوچک در روستا نیازمند بسترسازی مناسب اجتماعی و فرهنگی جهت استقبال جدی تر زنان روستائی و درنهایت توانمندسازی آن ها در این مسیر است. برای رسیدن به این هدف بهتر است برنامه های محلی با هدف فرهنگ سازی به منظور پذیرش روح جمعی این

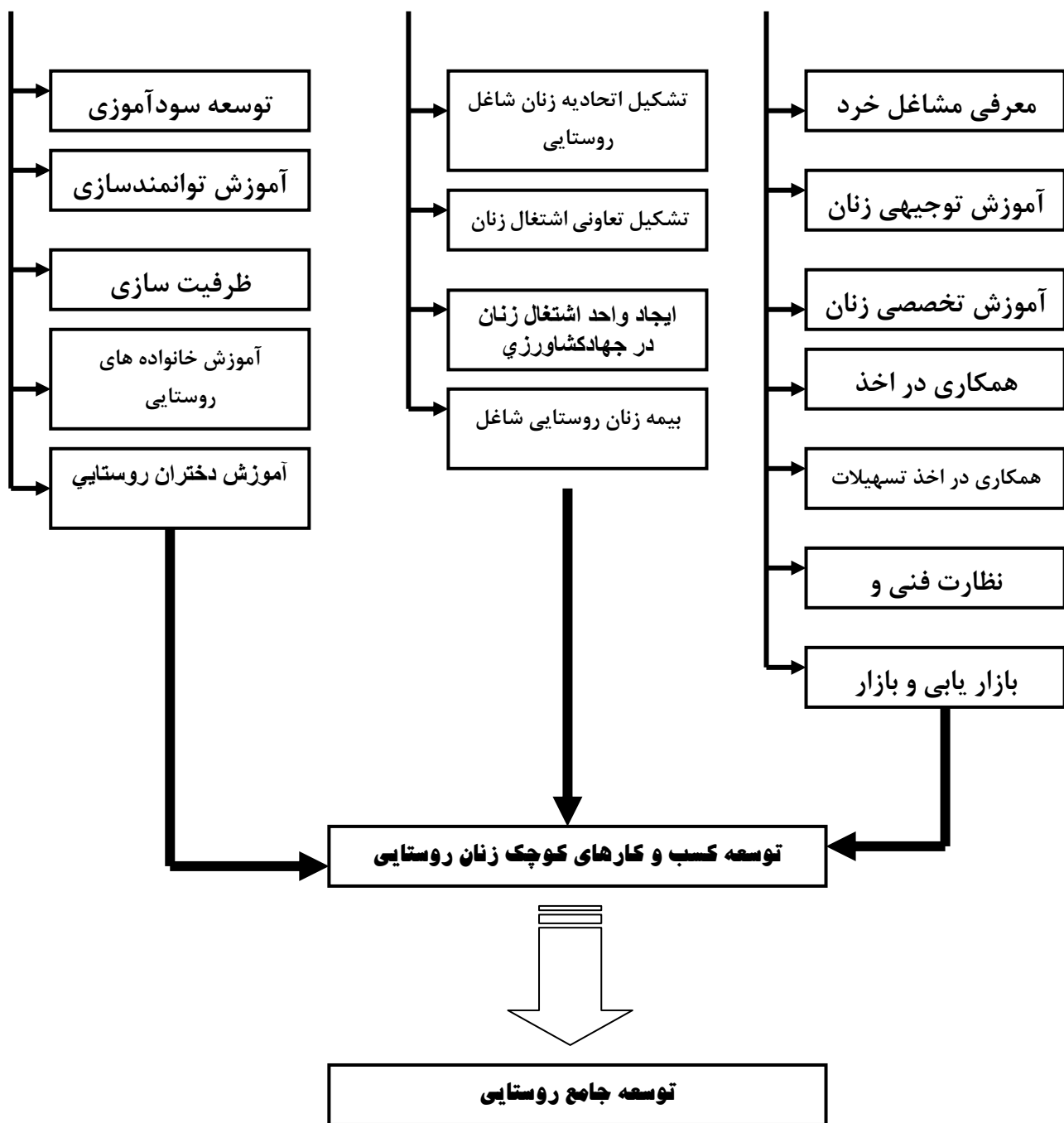
فعالیت ها را در کانال های استانی تهیه و در دسترس افراد قرار گیرد. ضروری است زنان روستایی در معرض آموزش های مختلف توانمندسازی قرار گیرند. البته در این فرایند با توجه به بافت فرهنگی استان، مردان نیز نیازمند آموزش هستند.

_ توسعه کسب و کارهای کوچک روستایی در کشور نیازمند شکل گیری سازمان ها و تشکیلات دولتی و غیردولتی است که از این حرکت ها حمایت نمایند. سازمان های حمایت کننده جهت توسعه و گسترش کسب و کار کوچک در روستا باید با برنامه ریزی منظم و با در نظر گرفتن تمام جوانب راه اندازی گردند. تشکیل تعاونی زنان روستایی کارآفرین، تشکیل مدیریت جدید در سازمان جهادکشاورزی استان ها می تواند در این خصوص مهم باشند.

_ و بالاخره دولت در این رابطه نقش کلیدی ایفاء می کند. معرفی مشاغل جدید، همکاری در اخذ تسهیلات، آموزش های تخصصی و توجیهی و نهایتاً نظارت فنی بر اجرای امور بخشی از نقش های دولت است. در حال حاضر در بخش بازاریابی که خلا زیادی در آن احساس می شود، توصیه می شود با تشکیل تعاونی هایی جهت خریداری محصولات و حمایت های مرتبط دیگر در روستا تشکیل شده و افراد را برای مشارکت و فعالیت در این زمینه های مورد نظر تشویق کنند.

_ مشاغل غیر کشاورزی نیز، با توجه به ظرفیت هر روستا تبلیغ شده، افراد برای سرمایه گذاری در این بخش تشویق شده و اطلاعات مورد نیاز با توجه به نیازمندی ها در اختیار زنان کارآفرین قرار گیرد.

مدل (۱)، راهکارهای موفقیت در توسعه کسب و کار کوچک زنان روستایی

تشکر و قدردانی

گروه تحقیق بر خود واجب می داند از کارشناسان محترم سازمان جهادکشاورزی استان لرستان (مدیریت ترویج و نظام بهره برداری) به ویژه سرکار خانم مهندس سیاوشی که در گردآوری داده ها گروه تحقیق را یاری نمودند صمیمانه تشکر و قدردانی نماید.

۱. انجذاب، بهناز و دیگران (۱۳۸۲). "اشتغال زنان و تاثیر آن بر سلامت روانی خانواده". دو فصلنامه تحقیقات علوم رفتاری. دانشکده علوم پزشکی و خدمات درمانی استان اصفهان. سال اول. شماره اول.
۲. خواجه‌نوری، بیژن (۱۳۸۴). "بررسی عوامل مؤثر بر میزان اشتغال زنان جوان (۱۵-۴۰)، مطالعه موردی: استان های جنوب ایران (فارس، بوشهر، کهگیلویه و بویراحمد، هرمزگان)، مجموعه مقالات دومین همایش انجمن جمعیت شناسی ایران، ل ذ دانشگاه شیراز، انتشارات مرکز مطالعات و پژوهش های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه، ص. ۴۳۹-۴۷۰.
۳. دادورخانی، فضیله (۱۳۸۵). توسعه روستایی و چالش های اشتغال زنان. پژوهش های جغرافیایی - شماره 55. صص ۱۷۱۲ تا ۱۸۸.
۴. عرب مازار، عباس و حشمت اله سعدی (۱۳۸۴). بررسی جایگاه بانک کشاورزی در حمایت از زنان سرپرست خانوار روستایی. فصل نامه پژوهشی بانک کشاورزی شماره سوم.
۵. کتابی، محمود و همکاران (۱۳۸۲). "توان مهندسازی زنان برای مشارکت در توسعه". فصلنامه علمی پژوهشی مرکز مطالعات و تحقیقات زنان (دانشگاه تهران) - دوره ۱ شماره ۷.
۶. قره باغیان، مرتضی (۱۳۸۲). اقتصاد رشد و توسعه. نشر نی

7. Agrawal Bina, (1998) A Field of ones own gender and land Riyhts in south
8. Asia . cambridge university press
9. Becker, G. S. and Lewis, H. G. (1973) Interaction between the quantity and quality of children. *Journal of Political Economy* 81 (2), 279-288
10. Berdegue J. and G. Escobar (2001). Rural Nonfarm Employment and Incomes in Latin America: Overview and Policy Implications. *World Development* Volume 29, Issue 3, March 2001, Pages 395-409
11. Croll, E. (1987) New peasant family forms in «rural» China. *The Journal of Peasant Studies* 14 (4), 469-499 .
12. FAO (1998). Inquality in women,s Access to and Participation in Economic Structure And Productive Process itself. <http://www.FAO .Org>
13. Gibson J. ^a and S. Olivia (2006). The Effect of Infrastructure Access and Quality on Non-Farm Enterprises in Rural Indonesia. *World Development*. Article in Press, Corrected Proof - Note to users .
14. Greenhalgh, S., Zhu, C., and Li N. (2004) Restraining population growth in three Chinese villages, 1988-93. *Population and Development Review* 20 (2), 365-395
15. Haggblade et al. (2007). Transforming the rural nonfarm economy: Opportunities and threats in the developing world, John Hopkins University Press, Baltimore (2007).
16. Lee, C. K. (1995) Production politics and labour identities: Migrant workers in South China. In *China Review 1995*, ed. L. C. Kin, S. Pepper, and T. K. Yuen, pp. 15.1-15.28. The Chinese University Press, Hong Kong
17. Lisa D (2006). The role of small enterprises in the household and national economy in Kenya: A significant contribution or a last resort?. *World Development* Volume 27, Issue 1, January 1999, Pages 55-65.
18. Reardon T (1997). Using evidence of household income diversification to inform study of the rural nonfarm labour market in Africa, *World Development* 25 (5) (1997), pp. 735-747.
19. Simeon N. S. and L. Goldmark (2009). Small Firm Growth in Developing Countries. *World Development*. Volume 37, Issue 9, September, Pages 1453-1464.

**20. cunbult M. & E hicusenmisz (2009). Common problem of SME,s in turkey.
Procceding of international enterepeneurship October 15, 16, 17 izmir
turkey.**

Economic and social Impacts of Rural women Small Enterprise (RWSEs) Lorestan Province, Iran

1) Dr. H. Saadi

2) J. Cham Cham

1) Assistant Professor, Agricultural Extension & Education Department, Bu Ali Sina University, Hamedan, Iran.

Email: hsaadi48@yahoo.com , hsaadi48@basu.ac.ir

2) M.Sc university student (Rural development)

Email: jacchamcham@yahoo.com

Abstract

The main purpose of this research is surveying the Economic and social impacts of Rural women Small Enterprise (RWSEs) in lorestan province. The research method used a survey research and its statistical population were agricultural students (N=63). A questionnaire with 105 forced-choices was utilized. Empirical and face validity of the questionnaire was verified by a panel of experts consisted of both faculty members and rural woman specialists. The questionnaire reliability which is estimated by Cronbach's Alpha as 0.78 to 0.82. SWOT analysis was used for Assessment of Pathology of (AEC). Results indicated that the most important reasons that encouraged women to SEs are their interest in working, helping families economy and interest in their jobs. The most important function and impacts generated by SEs are increased sense of usefulness and increased confidence in women community. Other result show that main problem faced by rural women in SEs is capital supply. In addition, poor supportive mechanisms provided by executives are the crucial challenges for rural women in their small enterprises.

Key words: small Enterprises (SEs), Rural women, Lorestan province, rural women extension, rural entrepreneurship